2 אוגוסט, 2007
י״ח באב, תשס״ז

מושג

ההיפוך של הקהילה הבין-לאומית כלפי העיקרון 'שתי מדינות לשני עמים'

הגדרה

המושג 'ההיפוך של הקהילה הבין-לאומית כלפי פתרון 'שתי מדינות לשני עמים' מתאר את הסכנה שמדינות או גופים מרכזיים בקהילה הבין-לאומית יזנחו את תמיכתם בפתרון 'שתי המדינות לשני עמים' לסכסוך הישראלי-פלסטיני, או בכל פיתרון אחר שמעגן את עיקרון ההפרדה בין ישראל והפלסטינים, ויעברו לתמוך בפתרון 'המדינה האחת' על בסיס 'קול אחד לכל אחד'.

רקע

משמעותו של עיקרון 'שתי מדינות לשני עמים' (להלן עיקרון 'שתי המדינות') הוא פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני באמצעות הקמתה של מדינה פלסטינית לצד ישראל שבה תמומש הזכות הפלסטינית להגדרה עצמית.

עיקרון 'שתי מדינות' עוגן לראשונה בהחלטה 181 של העצרת הכללית של האו״ם (11/47) אשר קראה לחלוקת ארץ ישראל המנדטורית לשתי מדינות – יהודית וערבית.[1] מאז הצהרת העקרונות (9/93), התבססה הנחת היסוד של התהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, בין אם במפורש או במשתמע, על עקרון זה. [2]

בשנים האחרונות, לנוכח המבוי המדיני הסתום, המשך האלימות בין הישראלים לפלסטינים ועליית החמאס, ישנה שחיקה מתמשכת בעיקרון 'שתי מדינות'. זאת על רקע טענות מצד גורמים שונים שהפיזור הגיאוגרפי של היישובים היהודים והפלסטינים, גודל השטח וסוגיית המים לא יאפשרו הקמתה של מדינה פלסטינית בת-קיימא.[3]

כבר כיום גוברים קולות מצד אינטלקטואלים בולטים[4] בזירה הבין-לאומית לאמץ את העיקרון של 'מדינה אחת' על פני עיקרון 'שתי המדינות', משום שפתרון המדינה האחת הוא הפתרון היחידי שהוא מוסרי, צודק ואפשרי (ר' קידום המדינה האחת).

---

1 קדם 'לתכנית החלוקה', דו״ח שהגישה ועדה בראשות הלורד פיל (ועדת פיל) בשנת 1937, על רקע המרד הערבי (1936-39) ומאורעות הדמים בין היהודים לערבים בארץ ישראל. המלצות הוועדה קראו להקמת שתי מדינות בשטחי ארץ ישראל המנדטורית – מדינה יהודית בשטח מצומצם ומדינה ערבית ברוב השטח. גם היישוב וגם המנהיגות הערבית דחו את המלצות הוועדה, וסופה שגם ממשלת בריטניה התנערה ממנה 'בספר הלבן' של מקדונלד (5/39).

2 כך למשל:

- **תהליך אוסלו** – במסגרת הצהרת העקרונות (9/93) אומץ מבנה התהליך המדיני שנקבע בקמפ-דיוויד 1978 והפך להיות המבנה המוסכם של תהליך השלום בין ישראל לפלסטינים הידוע כתהליך אוסלו. בהתאם למבנה זה, בתום תקופת הביניים (5/94-99) אמורים היו הצדדים לחתום על הסכם הקבע אשר צפוי היה להוביל לכינונה של מדינה פלסטינית.
- **מתווה קלינטון** (12/00) – לפי הצעת שלום של נשיא ארה״ב דאז לראשי צוותי המו״מ של ישראל והרשות הפלסטינית, אמורה הייתה לקום מדינה פלסטינית לצד ישראל במצב הקבע.
- **חזון הנשיא בוש** (6/02) קרא להקמת מדינה פלסטינית בגבולות זמניים שגבולותיה יוסדרו מספר שנים לאחר הקמתה.
- **מפת הדרכים** (4/03) שהתבססה על חזון בוש, כללה הקמתה של מדינה פלסטינית בגבולות זמניים בשלב השני של התכנית, עוד לפני מצב הקבע. בשלב השלישי של התכנית, אמורים היו הצדדים לשאת ולתת על מצב הקבע על-פי עיקרון 'שתי מדינות לשני עמים' במסגרת ועידה בין-לאומית.
- **החלטת מועצת הביטחון של האו״ם 1397** קראה לישראל והפלסטינים לחדש את המו״מ להגיע לפתרון של שתי מדינות לשני עמים.

3 המושג ״מדינה פלסטינית בת-קיימא (Viable Palestinian State) מקבל בשנים האחרונות מעמד של תנאי סף לכינונה של מדינה פלסטינית. המושג אומץ ע״י השחקנים המרכזיים בזירה הבינלאומית, למרות היעדר הבנה משותפת ביחס למשמעותו. אימוץ המושג ע״י הקהילייה הבינלאומית ללא הבנה של משמעותו, עלול להפכו לנקודת חיכוך עתידית ולמכשול בדרך לכינונה של מדינה פלסטינית עפ״י עיקרון 'שתי מדינות לשני עמים' (ר' המושג מדינה פלסטינית בת-קיימא).

4 ר' לדוגמה: Tilley Virginia, **The One State Solution**, 2005; Said Edward, **From Oslo to Iraq**, 2004; אסעד גאנם, ״מדינה אחת מספיקה״, הארץ, 13/06/07.

'ההיפוך של הקהילה הבין-לאומית' כלפי פתרון 'שתי המדינות' הוא הסכנה **שמדינות מובילות וגופים מרכזיים בין-לאומיים** יזנחו את התמיכה בפתרון 'שתי המדינות', או בכל פיתרון אחר שיש בו כדי לעגן את עיקרון ההפרדה בין ישראל לפלסטינים, ויאמצו את פתרון 'המדינה האחת' על בסיס 'קול אחד לכל אחד'.

ההיפוך של הקהילה הבין-לאומית יהפוך רשמי אם תתקבל החלטת או״ם אשר תבטל או תסתור את החלטות 181 של העצרת הכללית של האו״ם (תכנית החלוקה) ו- 1397 של מועצת הביטחון של האו״ם (הקוראת להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל), ותקרא להקמת מדינה אחת בארץ ישראל המנדטורית על בסיס 'קול אחד לכל אחד'.

בשנים האחרונות מתפתחות מספר מגמות אשר עלולות להאיץ את ההיפוך בקרב הקהילה הבין-לאומית: דה-לגיטימציה בסיסית לישראל, 'היפוך' פלסטיני כלפי הכיבוש, ובינאום סוגיית ערביי ישראל.

דה-לגיטימציה בסיסית לישראל

דה-לגיטימציה בסיסית לישראל היא ההתכנסות של תנועות, איגודים וארגונים, אשר אינם קשורים לכאורה, בינם לבין עצמם, סביב סוגיה תורנית העומדת ותלויה כלפי ישראל, על רקע דחיית יהודיותה של מדינת ישראל. הכפירה בזכות קיומה של ישראל נשמעה תמיד בשיח הציבורי הבין-לאומי, ואולם כעת היא עוברת מהשוליים אל מרכז הבמה (ר' אנטי ציונות).[5]

גורמים אנטי-ציוניים שונים, הפכו את הדה-לגיטימציה לישראל לדפוס מכונן של פעילותם, והם באים מקרב מדינות ותנועות מוסלמיות, ארגוני שמאל, מדינות עולם שלישי ותנועות אנטישמיות. לשיח של גורמים אלה יש מספר מאפיינים:

- **שימוש בתיאוריות ליברליות פוליטיות** – בשם תיאוריות ליברליות-פוליטיות, גורמים שונים שוללים את זכותה של ישראל להתקיים כמדינה יהודית, וטוענים שהציונות היא מפעל קולוניאליסטי אשר פוגע בזכויות האדם של הפלסטינים.
- **שימוש בטרמינולוגית אפרטהייד** – ישנם גורמים המשווים את מדיניותה של ישראל בשטחים ואת מדיניותה כלפי המיעוט הערבי למדיניות משטר האפרטהייד בדרום אפריקה כלפי השחורים.[6] ההשוואה הזו מעצימה את דה-הלגיטימציה לישראל ומעודדת קריאות לחרמות כלכליים או אקדמיים על ישראל.[7]

ההיפוך בקרב הפלסטינים כלפי הכיבוש

מגמת ההיפוך בקרב הפלסטינים כלפי הכיבוש היא תפיסה שהולכת ונעשית רווחת בקרב הפלסטינים, שהאינטרס הפלסטיני הוא המשך הכיבוש הישראלי. גורמים פלסטיניים שונים פועלים במישור המדיני ובאמצעות טרור כדי לסכל את המהלכים שנועדו להביא לסיום הכיבוש, משום שהם מעריכים שהנטל המדיני, הכלכלי, הצבאי, המנהלי והדמוגרפי שגורר הכיבוש עשוי להביא לקריסתה של ישראל (ר' היגיון הקריסה).[8]

מגמת ההיפוך הפלסטיני היא ביטוי למגמת השחיקה בעיקרון 'שתי המדינות' ולמבוי הסתום המדיני. ניצחון החמאס בבחירות (1/06) והשתלטותו על עזה מקדמים לכאורה את רעיון המדינה האחת בקרב הפלסטינים.

ככל שההיפוך הפלסטיני כלפי הכיבוש יהפוך ברור יותר עד כדי היפוך רשמי – קרי, דרישה רשמית מצד התנועה הלאומית הפלסטינית[9] לכונן מדינה אחת – כך תגדל הסכנה של היפוך בין-לאומי כלפי עיקרון 'שתי המדינות'.

---

[5] ראש עריית לונדון קן ליווינגסטון טען, למשל, שטוב היה לו מדינת ישראל לא הייתה קמה כלל ועדיף היה שהיהודים היו מתגוררים בארה״ב או אנגליה לאחר השואה. יחד עם זאת הוא חושב שמרגע שישראל כבר קיימת פתרון 'שתי המדינות לשני עמים' הוא הראוי ביותר. ר' טוני בייפילד, ״פוליטיקה של ייאוש״, הגרדיאן, 25/7/07.

[6] כך למשל ספרו של הנשיא האמריקאי לשעבר קרטר אומנם לא שולל את זכותה של ישראל להתקיים כמדינה יהודית אבל מבקר בחריפות את מדיניותה ביחס לפלסטינים. ר' Carter Jimmy, **Palestine Peace not Apartheid,** 2006; בסקר שנערך בשנת 2005 45% מתושבי אירופה סבורים כי ישראל נוהגת בפלסטינים באופן זהה לאופן שבו נהגה דרום אפריקה באזרחיה השחורים בתקופת משטר האפרטהייד. ר' ״באירופה מתחזק הסטריאוטיפים המייחס ליהודים נאמנות כפולה״, **הארץ**, 18/07/07.

[7] החרמות, בעיקר של גופים מסחריים, אקדמאים וארגוני עובדים בבריטניה, הופכים את מדינת ישראל למעין מדינה 'מצורעת' בקהילה הבין-לאומית. על תגובות ישראליות לחרמות ר' ״תגובות בישראל לניסיונות הטלת חרם מבריטניה״, **עלונדון**, 6/06/07.

[8] הערכות גורסות כי האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית ורצועה עזה צפויה להכפיל עצמה תוך 20 שנה. על פי תחזיות אלו, בשנת 2020 חלקה של האוכלוסייה הערבית בשטחי ארץ ישראל יגיע ל-54%. ר' דניאל בן סימון, ״עתידו הסטטיסטי הקודר של הרוב היהודי בישראל״, הארץ, 30/8/04.

[9] ר' משבר הייצוג הפלסטיני.

ביקורת על מדיניות ישראל כלפי ערביי ישראל

בשנים האחרונות, סוגיית היחסים בין ערביי ישראל למדינת ישראל עוברת תהליך של בינאום: גורמים בין-לאומיים מבקרים את מדיניות ישראל כלפי המיעוט הערבי בתוכה כאילו לא הייתה זו סוגיית פנים ישראלית (ר׳ בינאום סוגיית ערביי ישראל – מסוגית פנים ליחסי חוץ).

מגמת בינאום סוגיית ערביי ישראל מתעצמת לנוכח המתח המתמשך בין ערביי ישראל למדינת ישראל.[10] במסמך החזון העתידי לערבים הפלסטינים בישראל׳ (להלן: מסמך החזון) שפורסם על ידי ועדת המעקב של ערביי ישראל, קוראים המחברים תיגר על הגדרת מדינת ישראל כיהודית.[11]

השילוב בין המתח המתמשך בין מדינת ישראל למיעוט הערבי בתוכה לבין מגמת הבינאום של סוגיית ערביי ישראל, מעצים את הביקורת על ישראל ועל הגדרתה כיהודית, ועלולה להיות לו השפעה על מגמת ההיפוך של הקהילה הבין-לאומית כלפי פתרון של ׳שתי מדינות׳ לסכסוך הישראלי-פלסטיני.[12]

סוף.

---

[10] המתח הזה הגיע לשיאו במהומות אוקטובר 2000 בהם נהרגו 12 ערבים ישראלים. במהלך המהומות פרסמה ועדת המעקב של ערביי ישראל גילויי דעת נוקבים כלפי מדינת ישראל ופעולותיה. ר׳ דו״ח ועדת אור, פרק ה׳ ״מסרים מסלימים של מנהיגי הציבור הערבי בתקופה שקדמה לאירועי אוקטובר ובמהלכם״, 2003. לדו״ח המלא לחץ כאן.

[11] מסמך החזון אשר פורסם על ידי ועדת המעקב וועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות, היה ניסיון ראשון מסוגו לאתגר את מעמדם של ערביי ישראל במדינה היהודית. בצד דרישה לשוויון כלכלי וחברתי, המסמך גם כולל דרישה לביטול הגדרתה של המדינה כיהודית וכינון משטר המבוסס על דמוקרטיה הסדרית שיאפשר לערביי ישראל להטיל וטו על החלטות לאומיות. למסמך החזון העתידי של ערביי ישראל לחץ כאן.

[12] על הטענות לגבי היותה של ישראל דמוקרטיה אתנית וההתמודדות עם טענות אלו ר׳ רובינשטיין ויעקובסון, **ישראל ומשפחת העמים**, עמ׳ 15-18.